

Nr 285.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.; given Stockholms slott den 6 april 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 april 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

I årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkterna 128 och 132) har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1945/46 beräkna

dels till Bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, ett förslagsanslag av 1 725 000 kronor,

dels ock till Bidrag till epileptikeranstalter ett förslagsanslag av 325 000 kronor.

Jag anhåller nu att till fortsatt behandling få upptaga hithörande spörsmål.

Inledning.

Den 30 oktober 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt ordföranden i allmänna svenska föreningen för vårdn om sinnesslöa och fallandesjuka, professor emeritus Alfred Petré och dåvarande inspektören för sinnesslövården Anna-Lisa Annell att såsom sakkunniga upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till åtgärder för att bereda plats å uppfostringsanstalt åt sinnesslöa barn i skolåldern, vilka icke vore fallandesjuka eller blinda.

Den 26 november 1941 överlämnades till de sakkunniga en framställning från styrelsen för allmänna svenska föreningen för vårdn om sinnesslöa och fallandesjuka angående statens övertagande av avlöningen till föreståndare och lärarpersonal vid vissa skolor för sinnesslöa och fallandesjuka att tagas i övervägande vid uppdragets fullgörande.

De sålunda utsedda sakkunniga (sinnesslövårdssakkunniga) hava där-
efter avgivit betänkanden dels den 21 april 1943 rörande sinnesslövårdens organisation (SOU 1943: 29), dels ock den 19 juli samma år rörande reglering av löner och tjänsteförhållanden m. m. för lärarpersonal vid statsunderstödda sinnesslöskolor (SOU 1943: 33). Vid utarbetande av sistnämnda betänkande ha de sakkunniga biträttas av t. f. undervisningsrådet Gottfrid Björkman såsom särskild sakkunnig samt pedagogiska inspektören för sinnesslöundervisningen Ragnhild Jungner såsom expert.

I förstnämnda betänkande föreslogo de sakkunniga, att särskild skolplikt skulle införas för bildbara sinnesslöa barn samt att landsting och städer utanför landsting skulle anordna erforderliga anstalter ävensom i övrigt handhava den för ändamålet nödvändiga organisationen. I anslutning här-
till upptogo de sakkunniga till behandling frågan om ökade bidrag av statsmedel till sinnesslövården, därvid de sakkunniga föreslogo — fränsett vissa jämkningar i utgående driftbidrag — att staten skulle lämna bidrag till erforderliga ny- och ombyggnader samt övertaga kostnaderna för lärarpersonalens avlöning. Sistnämnda spörsmål hava de sakkunniga därefter upptagit till närmare behandling i betänkandet 1943: 33.

På grundval av betänkandet den 21 april 1943 avlät Kungl. Maj:t den 3 mars 1944 på min hemställan två propositioner (nr 205 och 206) till riksdagen, den första med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa m. m. och den andra angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för nämnda sinnesslöa. Sedan riksdagen anmält sina beslut i anledning av propositionerna (riksdagens skrivelser nr 386 och 423 år 1944), har Kungl. Maj:t den 30 juni 1944 utfärdat *dels* lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa (nr 477) och *dels* kungörelse angående statsbidrag till uppförande eller inrättande av anstalter för bildbara sinnesslöa (nr 535).

Betänkandet den 19 juli 1943 om reglering av löner och tjänsteförhållanden m. m. för lärarpersonal vid statsunderstödda sinnesslöskolor omfattade

— utöver förslag angående löne- och pensionsreglering samt statsbidrag till avlöning av lärare vid nämnda skolor — förslag till reglemente för undervisningen vid skolorna samt till instruktion för inspektören för sinnesslöundervisningen. Kungl. Maj:t har den 22 december 1944 utfärdat reglemente för statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa (nr 822) samt instruktion för inspektören för sinnesslöundervisningen (nr 823).

Av de av de sakkunniga framlagda förslagen återstår alltså att behandla frågorna om *dels* ändrade grunder för statsbidrag till driften av sinnesslöskolorna, däri inbegripet bidrag till kostnader för lärarlöner, *dels* ock genomförandet i samband härmed av en löne- och pensionsreglering för föreståndare och lärare vid nämnda skolor.

Förstnämnda spörsmål har jag för avsikt att upptaga till behandling i det följande. Frågan om löne- och pensionsregleringen anmäles jämväl denna dag av chefen för finansdepartementet.

Nuvarande organisation och gällande statsbidragsgrunder.

Skolor för bildbara sinnesslöa barn började grundas under senare delen av 1800-talet. De inrättades och ha sedan dess i allmänhet upprätthållits av landsting, av städer, som ej deltaga i landsting, samt av föreningar och stiftelser. Statliga äro endast några anstalter för vissa speciella grupper av sinnesslöa. I de statliga vårdanstalterna i Gävle och Lund för blinda och dövstumma med komplicerat lyte utgöres sålunda klientelet till huvudsaklig del av sinnesslöa. För vanartade sinnesslöa har staten upprättat en anstalt i Salbohed, avsedd för gossar, och en anstalt i Vänersborg, avsedd för flickor. Slutligen finnas även sinnesslöa i statens anstalt för fallandesjuka (Vilhelmsroanstalten).

De statsunderstödda sinnesslöskolorna äro för närvarande 34 till antalet, därav 30 internatskolor och 4 externatskolor. Av internatskolorna äro 9 enskilda och 21 inrättade av landsting och städer, som ej deltaga i landsting. Två av de 30 internatskolorna äro så nyligen tillkomna, att några uppgifter om desamma icke influtit i betänkandet. I de 31 sinnesslöskolor, beträffande vilka statistiskt material föreligger i betänkandet, undervisades under år 1942 sammanlagt 1 839 barn, varav 225 i externatskolor och 1 614 i internatskolor. Av de sistnämnda undervisades 1 310 barn i skolor, som upprättats av landsting och städer, som ej deltaga i landsting, och 304 barn i enskilda skolor.

Enligt riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 205/1944 skall det nuvarande systemet med de bildbara sinnesslöa barnens undervisning förlagd till icke-statliga skolor fortbestå. Genom lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa har från och med den

1 januari 1945 införts särskild skolplikt för alla bildbara sinnesslöa barn i skolåldern. Genom ett särskilt stadgande i lagen, vilket dock ej skall träda i kraft förrän den dag, Konungen förordnar, har det ålagts landsting och stad, som ej deltagar i landsting, att draga försorg om att bildbara sinnesslöa inom landstingsområdet eller staden erhålla undervisning och vård. För sådant ändamål skall för varje landstingsområde och för varje stad, som ej deltagar i landsting, finnas genom landstingets eller stadens försorg upprättad centralanstalt med erforderligt antal platser. Centralanstalt skall som regel omfatta upptagningshem för sinnesslöa barn, som ej börjat skolan, skolhem med sinnesslöskola för undervisning av barn i skolåldern samt arbetshem för utbildning i praktiskt hänseende av dem, som avslutat skolundervisningen i skolhemmet. Två eller flera landsting och städer kunna förena sig om gemensam centralanstalt.

När detta system blir fullt utbyggt, torde enligt de sakkunnigas beräkningar antalet i sinnesslöskolorna undervisade barn komma att stiga till ungefär 2 800.

För omhändertagande av fallandesjuka finnas, fränsett statens anstalt (Vilhelmsro), 1 skolhem och 11 arbetshem, vilka erhålla statsbidrag till driften.

Staten har alltsedan år 1878 lämnat bidrag till de icke statliga sinnesslöanstalterna. Statsbidraget har utgått och utgår i form av driftkostnadsbidrag med särskilda av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda belopp. Enligt den nu gällande kungörelsen i ämnet den 19 maj 1933 (nr 237) angående statsbidrag till driftkostnader vid anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och vid epileptikeranstalter (ändrad genom kungörelser nr 381/1940 och 269/1942) utgår statsbidrag, vilka utbetalas i efterskott för halvår respektive lästermin, med i följande sammanställning angivna belopp till anstalt, som är anordnad och understödd av landsting eller stadsfullmäktige i stad utanför landsting och som är ställd under inseende av en utav landsting eller stadsfullmäktige utsedd styrelse (kommunal anstalt).

Anstaltsform	Bidragsbelopp per halvår respektive lästermin
Uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, som icke äro fallandesjuka eller blindas:	
a) för varje barn, som under lästermin å anstalten eller på dess bekostnad åtnjutit underhåll	kronor 225:—
b) för varje barn, som endast åtnjutit undervisning	» 112: 50
Uppfostringsanstalt för blindas sinnesslöa barn	» 225:—
Uppfostringsanstalt för fallandesjuka barn	» 250:—
Arbetshem för sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka eller blindas	» 175:—
Arbetshem för blindas sinnesslöa	» 225:—
Arbetshem för fallandesjuka	» 250:—

Till enskild anstalt utgår statsbidrag med högst nu angivna belopp.

Förenämnda statsbidragsbelopp äro avsedda att motsvara en tredjedel av kostnaderna för de å anstalterna intagna.

Till arbetshem, som anordnar kontrollerad familjevård för sinnesslöa eller fallandesjuka, utgår statsbidrag med belopp, motsvarande, såvitt angår sinnesslöa, arbetshemmets kostnad härför, dock högst 90 kronor samt, såvitt angår fallandesjuka, en tredjedel av kostnaden, dock högst 150 kronor för var och en av det antal, som i medeltal för dag under halvåret utackorderats från arbetshemmet.

Statsbidrag utgår icke för flera å anstalt samtidigt vårdade än det antal, för vilket anstalten blivit av medicinalstyrelsen godkänd.

Förslag av sinnesslövårdssakkunniga.

Som inledningsvis nämnts ha de sakkunniga förordat, att staten skulle övertaga kostnaden för avlöningarna åt sinnesslöskolornas lärarpersonal. I det särskilda betänkande, som de sakkunniga framlagt härutinnan, har erinrats om, bland annat, att staten efter hand övertagit hela kostnaden för blind- och dövstumsundervisningen ävensom för vanartade sinnesslöa. Vidare framhållles, att staten numera bestrider utgifterna för folk- och småskolornas kontanta avlöning ävensom motsvarande utgifter för skolundervisningen vid vissa sjukvårdsanstalter, såsom vanföreanstalter, kustsanatorier, tuberkulossjukhus, dispensärbarnhem och hem för nervösa och psykopatiska barn, vilka anstalter även i övrigt åtnjuta statsbidrag till driftkostnaderna.

Rörande skälen för statens övertagande av lärarlönerna vid sinnesslöskolorna anföra de sakkunniga ytterligare i huvudsak följande.

Utvecklingen har sålunda i realiteten lett därhän, att staten numera bekostar allmänt grundläggande, på olika sätt avpassad undervisning åt varje svenskt barn, som överhuvudtaget äger någon möjlighet att mottaga och tillgodogöra sig densamma — dock med ett icke oväsentligt undantag: bildbara sinnesslöa, för såvitt de icke äro blinda, dövstumma eller vanartade.

Då det statsbidrag, som alltsedan år 1878 utgår till driften av skolor för bildbara sinnesslöa, vilka drivas av landsting och städer, som ej deltaga i landsting, ävensom föreningar och stiftelser, ej i något avseende varit förbundet med några bestämmelser om lärarpersonalens löner, har det tillkommit vederbörande anstaltsstyrelse att var för sin anstalt bestämma lärarnas löneförmåner och tjänstgöringsskyldighet. För beredande av pensionsrätt åt lärarpersonalen ha styrelserna visserligen i regel beslutat om sådan reglering av tjänsterna, som angives i § 5 reglementet för statens pensionsanstalt. Dessa regleringar ha, jämlikt Kungl. Maj:ts förordnande, underställts skolöverstyrelsen för godkännande, men då överstyrelsen därvid endast haft att pröva, huruvida de löneförmåner, som vid förevarande tidpunkt av varje särskild styrelse beslutats, kunde anses skäliga som minilöner, hade någon egentlig enhetlighet i lönehänseende icke genom dessa regleringar kunnat ernås. En naturlig följd av dessa förhållanden har blivit, att vid de olika anstalterna råder en betydande olikhet i fråga om lönernas storlek, oavsett om tjänstgöringen är längre eller kortare och utan egentlig hänsyn till den ortsgrupp, anstalten tillhör.

Nämnda förhållande måste anses innebära en orättvisa, då det vid de olika skolorna är fråga om ett arbete av i huvudsak samma karaktär. Någon ändring i denna otillfredsställande ordning kan emellertid icke uppstå, så länge inga allmänna avlöningsbestämmelser finnas, och sådana torde ej heller kunna utfärdas, så länge lönerna icke helt eller delvis utgå av statsmedel. Att staten endast delvis skulle ikläda sig kostnaderna för lärarnas löner, synes, med hänsyn till vad redan erinrats om beträffande andra skolor, icke böra ifrågasättas. Ett fullständigt övertagande av läraravlönningarna med därav följande regleringsbestämmelser skulle råda bot på ett förhållande, som för dessa lärares vidkommande ter sig som en orättvisa och som måste betecknas som i hög grad otillfredsställande.

Som i betänkandet nr 29/1943 framhållits, böra de kommunala och enskilda sinnesslöskolorna underställas statens omsorg, tillsyn och kontroll i samma utsträckning som andra skolor. Även häri kan ligga ett skäl till ökat ekonomiskt understöd från statens sida.

En av de drygaste utgiftsposterna vid dessa anstalter utgöres av lärarlönerna, till vilka något särskilt statsbidrag hittills icke utgått. Därest staten skulle helt övertaga kostnaderna för dessa löner, kan möjligen den frågan uppstå, huruvida detta kan *principiellt* försvaras. Som svar därpå torde emellertid endast behöva erinras om de kommunala mellanskolorna och flickskolorna, de högre folkskolorna samt framför allt de allmänna folkskolorna jämte de i viss mening till dem hörande, förut berörda skolorna för tuberkulösa, vanföra m. fl. Vid samtliga dessa skolor avlönas lärarna utan att vara statsanställda i huvudsak av statsmedel. Ur principiell synpunkt torde följaktligen intet kunna anföras mot att även de icke statsanställda lärarna vid skolor för sinnesslöa bli statsavlönade.

Ej heller ur någon annan synpunkt torde finnas något skäl, varför sinnesslöundervisningen i detta avseende skall intaga en särställning. Den omständigheten, att staten genom att bekosta läraravlönningarna numera sörjer för att alla barn, såväl normala som abnorma — med undantag för de sinnesslöa — erhålla för de olika kategorierna lämpad undervisning, måste anses konsekvensenligt kräva, icke blott att sådan undervisning blir ordnad för samtliga bildbara sinnesslöa, utan även att denna undervisning bekostas på samma sätt som för övriga, alltså genom att staten övertager lärarnas avlöning.

De sakkunniga erinra i fortsättningen om att man vid sinnesslöskolorna hade att räkna med tre lärarkategorier: lärare i kunskapsämnen, lärare i kvinnlig slöjd samt lärare i manlig slöjd. De två förstnämnda av dessa lärargrupper intoge en likartad ställning i så måtto, att deras arbete i skolan, som visserligen kunde i viss mån växla med avseende på antal veckor och timmar under året, dock utgjorde en heltidstjänstgöring, som ej kunde förenas med annan anställning. Ett statligt övertagande av lärarlönerna vid sinnesslöskolorna borde därför avse båda dessa slag av lärare. Vad anginge lärarna i manlig slöjd vore dessa befattningshavare, där de förekomme, i regel anställda jämväl för annan verksamhet vid anstalten. Deras avlönande kunde alltså anses ingå i anstaltens driftkostnader, till vilka statsbidrag redan utginge. Någon annan reglering av deras tjänster

än den, som i flertalet fall redan blivit ordnad, syntes därför, åtminstone tills vidare, icke böra påkallas.

De sakkunnigas förslag till lönereglering jämte därmed sammanhängande reglering av pensionsförmånerna för sinnesslölärarna innebär i korthet, att ordinarie lärare i kunskapsämne och kvinnlig slöjd skola placeras i lönegrad 11 och de extra-ordinarie i lönegrad 9. Föreståndarna skulle härutöver åtnjuta särskilt arvode, vilket lägst skulle utgöra 2 000 kronor för föreståndare vid centralanstalt och 800 kronor för föreståndare vid annan anstalt. Tjänste- och familjepension föreslås utgå efter motsvarande grunder som för folkskollärare.

Medan, som nämnts, de sakkunniga ansett kostnaderna för lärarlönerna helt böra utgå av statsmedel, föreslå de sakkunniga, att statsbidrag till de särskilda arvoden till föreståndarna, i likhet med vad som gäller i fråga om arvoden till överlärare vid folkskola, utgår med hälften av arvodet dock att bidraget i intet fall må överstiga 1 000 kronor. Som särskilt villkor för bidrag till föreståndares lön eller arvode föreslås böra uppställas, att föreståndaren meddelar undervisning i den utsträckning, som skolöverstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen i varje särskilt fall bestämmer.

De sakkunniga framhålla, att liksom de kommunala skoldistriktet närmast vore ansvariga för folkskoleväsendets behöriga upprätthållande, för anställandet vid skolorna av tillräckligt antal lärare, för den närmaste tillsynen över skolornas verksamhet m. m., måste motsvarande uppgifter beträffande skolor för sinnesslöa allt fortfarande tillkomma dem, som hittills svarat för sinnesslöundervisningens ordnande, alltså, i de olika förekommande fallen, landsting eller städer, som ej deltaga i landsting, samt föreningar eller stiftelser. Dessa korporationer och av dem utsedda styrelser för sinnesslöskolorna skulle sålunda gent emot nämnda skolor intaga samma ställning som skoldistriktet och av dem valda folkskolestyrelser eller skolråd intaga till de olika distriktens folkskoleväsen.

Även om staten helt komme att bestrida kostnaderna för lärarlönerna vid sinnesslöskolorna, anse de sakkunniga, att detta borde ske i form av statsbidrag, i likhet med vad som gäller beträffande avlöningar till folk- och småskollärare. De sakkunniga påpeka härvid, att inom folkskoleväsendet visserligen rådde det förhållandet, att skoldistriktet vore skyldiga att tillhandahålla lärarna tjänlig bostad eller däremot svarande ersättning, varför av statsbidraget för varje lärare avdroges ett belopp, motsvarande vad läraren, enligt i avlöningsreglementet fastställd värdering av de i boställsordningen föreskrivna tjänstebostäderna, vore skyldig vidkännas som hyresavdrag. Å andra sidan utginge statsbidrag till skoldistriktet till tjänstebostäder åt lärarna, ehuru ej med lika stora belopp som hyresavdragen. En liknande anordning vid sinnesslöanstalterna syntes emellertid knappast lämplig. Den skulle bland annat medföra, att en boställsordning bleve

erforderlig, och boställssyner måste hållas. Hellre än att även i fråga om sinnesslöanstalterna tillämpa denna något invecklade procedur med statsbidrag till avlöningen, avdrag för tjänstebostad och åter statsbidrag till tjänstebostaden, syntes statsbidrag böra utgå till hela läraravlöningen utan avdrag med viss kompensation.

Enligt ett av de sakkunniga uppgjort kungörelseförslag skulle som villkor för rätt till statsbidrag gälla, bland annat, att skolundervisningen anordnats i enlighet med härför utfärdade föreskrifter, att skolans lärare tjänstgjort i minst den omfattning som föreskrevs i vederbörligt avlöningsreglemente, att lärarnas avlöningsförmåner utginge i enlighet med därom meddelade bestämmelser samt att lärare icke därutöver skulle av anstalten äga åtnjuta ersättning för fullgörande av arbetsuppgifter, som ålåg honom i tjänsten.

Antalet vid statsunderstödda skolor för sinnesslöa anställda lärare med full tjänstgöring uppgick enligt de sakkunniga vid ingången av år 1943 till 206, därav 168 lärare i kunskapsämnen och 38 lärare i kvinnlig slöjd. I den förra gruppen äro även föreståndarna inräknade.

De sakkunniga hava verkställt utredning rörande huru stor andel av sinnesslöanstalternas totala utgifter, som lärarlönerna utgöra. Av utredningen härom framgår, att nämnda andel är mycket varierande, vilket bland annat sammanhänger med att vissa anstalter endast äro skolhem medan flertalet består av även andra avdelningar än skolhem. Vid de anstalter, som endast bestå av skolhem, utgjorde lärarlönerna år 1941 33—69 procent av alla vid anstalten utgående avlöningar och 12—26 procent av anstaltens hela utgiftsstat. Då naturaförmåner icke inräknats i dessa tal, anse de sakkunniga de lägsta siffrorna vara något missvisande. Enligt de sakkunniga kunde man i genomsnitt räkna med att statens övertagande av lärar- och föreståndarelöner vid skolhemmen komme att innebära en nedsättning i huvudmännens kostnad med 40—50 procent av alla avlöningar resp. omkring 20 procent av skolhemmens totalkostnad.

Slutligen uppgiva de sakkunniga, att under nyssnämnda år utbetalats sammanlagt 744 883 kronor i löner till lärare och föreståndare vid skolhem, i vilket belopp dock ej löner till slöjdlärare inräknats, då slöjdlärarna i regel även fungerade som vaktmästare, arbetsledare eller dylikt.

Utgifterna för statsverket vid en genomförd lönereglering för lärare och föreståndare i enlighet med de sakkunnigas förslag skulle, beräknat efter antalet dylika befattningshavare vid tidpunkten för avgivandet av de sakkunnigas betänkande i ämnet, enligt de sakkunnigas beräkningar uppgå till i runt tal 900 000 kronor, fränsett erforderliga belopp för rörligt tillägg och kristillägg. Vid fullt utbyggd organisation i enlighet med de sakkunnigas förslag beräknas statens andel i avlöningskostnaderna till cirka 1 340 000 kronor för år, likaledes exklusive kostnaden för rörligt tillägg och kristillägg.

De nuvarande driftbidragen ha de sakkunniga med hänsyn till behovet av ökat statsbidrag till sinnesslövärderna ansett böra kvarstå i huvudsak oförändrade, ehuru staten genom övertagande av lärarlönerna, som nämnts, beräknas påtaga sig omkring 20 procent av skolhemmens hittillsvarande genomsnittliga driftkostnader. Vissa mindre jämkningar föreslås dock, bl. a. i syfte att underlätta överflyttningen av patienter från vårdhem till arbetshem. Vidare anses särskilda driftbidrag — utöver lärarlönerna — icke böra utgå till externatskolorna.

De sakkunniga anföra härom:

Statsbidraget för arbetshemselever har hittills varit lägre än för vårdhemspatienter med hänsyn till att dessa elever kräva mindre hjälp med sin skötsel och ha förmåga att under ledning utföra nyttigt arbete. Så är visserligen förhållandet, men det är att märka att dessa mer högtstående sinnesslöa kräva en annan och högre standard än de helt lågtstående, deras rum måste möbleras bättre, deras mat vara mer omväxlande och deras kläder motsvara vanliga ungdomars, vilket gör att omkostnaderna för de på arbetshem intagna bli större än för de i vårdhemmen intagna. Det hittillsvarande systemet med olika stora statsbidrag har i en del fall medfört svårighet för en rationell uppdelning av klientelet. Äldre arbetshemselever, hos vilka arbetsförmågan praktiskt taget upphört, men vilka intellektuellt hört hemma bland de bildbara, ha ogärna, på grund av det lägre statsbidraget, mottagits på arbetshem och härigenom blivit mycket svåra att placera; å andra sidan finnas fall, där intellektuellt lågtstående kunnat läras upp och bli mycket duktiga i en enda syssla t. ex. vedhuggning, diskning o. dyl. För en sådan patient har trots hans arbetsförmåga det högre bidraget för obildbara sinnesslöa utgått. Störst olägenhet ha dock de olika bidragen medfört genom att minska intresset hos föreståndarna för vårdhemmen för en energisk arbetsterapi bland de intagna. Man har trots sig riskera att patienterna, sedan de bibringats vissa färdigheter, skulle rubriceras som arbetshemselever och genom det lägre statsbidraget giva sämre ekonomiskt utbyte. Dessa förhållanden tala för att lika stort statsbidrag för arbetshemselever och obildbara sinnesslöa bör utgå. För i familjevård utackorderade har föreslagits, att statsbidrag för epileptiker liksom för sinnesslöa skall motsvara arbetshemmets hela kostnad för den utackorderade med de fastställda maximibeloppen oförändrade. Den nu gällande bestämmelsen, att endast en tredjedel av omkostnaderna för familjevård av epileptiker skall kunna täckas med statsbidrag, verkar ej stimulerande på användandet av denna vårdform, vilken borde komma till användning i större utsträckning än som hittills skett.

Med hänsyn till den proportionsvis stora del av kostnaderna vid externatskolor för sinnesslöa, som utgöres av avlöningar till lärare och föreståndare ha de sakkunniga ansett att, då staten övertager dessa avlöningar, intet ytterligare driftbidrag bör utgå till externatskolor.

Remissyttranden.

Över de sakkunnigas betänkande om löne- och pensionsreglering m. m. för sinnesslöskolornas lärarpersonal hava yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statskontoret, allmänna löne-

nämnden, 1941 års lärarlönesakkunniga, statens pensionsanstalt, flertalet landstings förvaltningsutskott och städer utanför landsting, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka, föreningen för sinnesslöa barns vård, svenska sinnesslöskolornas lärarförbund ävensom slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund.

Förslaget att överflytta kostnaden för lärarpersonalens avlöning å staten har i princip tillstyrkts i alla yttranden. I några yttranden ha dock jämkningar härutinnan ifrågasatts. Därjämte ha vissa erinringar framkommit beträffande de föreslagna driftbidragen i övrigt.

Skolöverstyrelsen yttrar:

Sitt förslag att statsbidrag skall utgå med hela kostnaden för lärarlönerna motivera de sakkunniga dels därmed, att staten helt bekostar undervisningen av blinda och dövstumma m. fl., dels ock därmed, att den kommunala delen av lönekostnaden vid folkskoleväsendet knutits till bostadskostnaden men att det vid sinnesslöundervisningen icke är lämpligt med en särskild boställsordning och mera detaljerade föreskrifter beträffande bostädernas beskaffenhet. Beträffande förstnämnda skäl vill överstyrelsen anföra, att undervisningen av blinda och dövstumma överlagits av staten och att det därför är helt naturligt, att statsverket också bestrider kostnaderna. Sinnesslövården åter är en uppgift, som alltjämt skulle vila på landstingen. Såvitt överstyrelsen kan finna förekommer det — fränsett statsbidrag till timlärararvoden — praktiskt taget aldrig, att statsbidrag utgår med *hela* kostnaden för en kommunal löneutgift. Överstyrelsen vill också understryka, att det ingalunda är nödvändigt att knyta en eventuell kommunal del av lönekostnaderna till bostadsfrågan. Vid det högre kommunala skolväsendet exempelvis lämnar staten ett bidrag med för närvarande 78 procent av kostnaderna för lärarnas avlöning. Intet hindrar att ett statsbidrag till lärarlönerna vid sinnesslöskolorna utgår med viss procent av de samlade kostnaderna enligt avlöningsreglementet. Överstyrelsen vill för sin del förorda detta. Beträffande frågan hur stor del av lönekostnaden, som i detta fall borde ankomma på statsverket, vill överstyrelsen uttala, att nämnda del i vart fall icke bör överstiga 75 procent.

Skolöverstyrelsen har vidare ingått på frågan om sambandet mellan statens övertagande helt eller delvis av kostnaden för lärarlönerna samt den föreslagna löneregleringen. Överstyrelsen yttrar härom:

Det synes naturligt, att de ökade krav på sinnesslöundervisningen, som ett införande av skolplikt innebär, följas av ett ökat ekonomiskt stöd från statens sida. Det synes dock under nu rådande förhållanden tveksamt, huruvida detta ökade stöd med nödvändighet behöver kombineras med en löne reglering för lärarpersonalen vid ifrågavarande skolor, innebärande icke oväsentliga löneökningar. I detta sammanhang kan överstyrelsen icke underlåta en erinran därom, att — fränsett det förhållandet att den nuvarande allmänna situationen icke är lämplig för mera omfattande löneregleringar — det finnes andra lärargrupper, vilkas behov av löneförbättring är än mera trängande. Detta gäller bland annat vissa vid fortsättningsskolväsendet anställda lärare, vilka i betydande utsträckning sakna såväl fast anställning

som pensionsrätt. Med hänsyn härtill kunde det tänkas, att ett ökat ekonomiskt stöd till sinnesslöundervisningen provisoriskt exempelvis gäves formen av en höjning av driftbidragen. Trots de anförda betänkligheterna, vilka alltså hänföra sig till det nuvarande krisläget, anser sig emellertid överstyrelsen böra tillstyrka en lönereglering för lärarna vid sinnesslöundervisningen i ungefär den omfattning, som de sakkunniga föreslagit. Överstyrelsen finner nämligen en sådan lönereglering i och för sig väl motiverad genom införandet av skolplikt för denna kategori av barn.

Statskontoret anför bland annat:

De sakkunnigas förslag om statens övertagande av kostnaderna för avlönande av lärare och föreståndare vid sinnesslöskolorna får statskontoret i princip tillstyrka. Härvid böra givetvis icke tillämpas förmånligare grunder för statsbidragen än inom folkskoleväsendet. Ett sådant överflyttande av en väsentlig del av kostnaderna vid skolhemmen för sinnesslöa bör emellertid föranleda en justering av driftbidragen. Statskontoret vill här erinra, att dessa bidrag beräknats utgå med en tredjedel av vårdkostnaden. Med hänsyn till lärarlönerna hava bidragen för elev å uppfostringsanstalt legat 100 kronor för år högre än för elev å arbetshem. Därest staten övertager kostnaderna för lärarlöner, bör givetvis, då anledning icke föreligger att enbart för vissa anstalter frångå principen om bidrag med en tredjedel av driftkostnaderna, driftbidragen till uppfostringsanstalter (och vårdhem) minskas till samma belopp som nu utgå för elev vid arbetshem. Härigenom skulle uppstå en minskning i de nuvarande kostnaderna med i runt tal 170 000 kronor.

Beträffande statsbidraget till lärarlönerna har i betänkandet förordats, att samma grunder skulle tillämpas som inom folk- och småskoleväsendet, dock med den avvikelsen att avdrag å understödet till en anstalt icke skulle göras för hyresersättning, som erlägges till anstaltens huvudman av lärare, vilken beretts bostad genom huvudmannens försorg. Statskontoret är av den uppfattningen, att anledning saknas att giva sinnesslöanstalterna en förmånligare ställning med avseende å rätten till statsunderstöd än folk- och småskolorna. Enligt ämbetsverkets mening bör alltså vid statsbidragets bestämmande hänsyn tagas därtill, att en anstalt genom upplåtande av lägenhet åt lärare tillföres viss inkomst och att, i den mån bostad icke inretts inom anstalten, en besparing skett i kostnaderna för anstaltens byggnader. Något hinder mot en sådan anordning kan statskontoret icke finna i den omständigheten, att boställsordning för lärarna vid sinnesslöskolorna eventuellt icke skulle komma att utfärdas. I fråga om storleken av hyresavdragen synes det statskontoret riktigast, att dessa oberoende av bostadens beskaffenhet i det särskilda fallet fixeras i bidragsförfattningen. Avdragen torde lämpligen böra fastställas till de belopp, som i 38 § folkskolans avlöningsreglemente angivas för bostad om ett rum och kök med samma fördelning på hyresgrupper som enligt sagda reglemente. Däremot torde bidrag, motsvarande det skoldistrikt tillkommande tjänstebostadsbidraget, icke böra utgå.

Svenska landstingsförbundet ansluter sig i princip till förslaget om överflyttande av hela kostnaden för lärarpersonalens avlöning på staten. Förbundet framhåller tillika, att vid fastställandet av nu gällande driftbidragsbelopp, vilket skedde år 1942, hänsyn allenast tagits till den kostnadssteg-

ring, som inträtt till och med år 1940. Enligt styrelsens mening motiverade emellertid den därefter inträdda ökningen av kostnaderna en ytterligare höjning av dessa belopp.

Stadsfullmäktige i Norrköping anse obilligt, att driftbidrag — utöver lärarlönerna — icke skall utgå för externatskolor, samt påyrka, att dylikt bidrag även i fortsättningen må utgå, om ock med någon jämkning beträffande beloppet.

Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka framhåller som sin uppfattning, att externatskolorna böra komma i åtnjutande av driftbidrag enligt samma grunder som gälla för folkskolorna.

Kommunalskatteberedningens betänkande.

I sitt år 1943 avgivna betänkande (SOU 1943: 43) har kommunalskatteberedningen även berört frågan om sinnesslövårdens organisation och finansiering. Beredningen hyser från sina utgångspunkter närmast den uppfattningen, att sinnesslövården bör helt förstatligas. Därest huvudmannaskapet för sinnesslövården anses böra åvila landstingen och städerna utanför landstingen, bör enligt beredningens mening statens bidrag till vården så ökas, att de i det närmaste täcka kostnaderna för densamma. På de kommunala enheterna bör allenast vila så stor del av kostnaden, som erfordras för att vidmakthålla intresset för sparsamhet vid vårdens handhavande. Efter att ha utvecklat sina synpunkter på statens bidrag till hälso- och sjukvård i allmänhet yttrar beredningen i nu förevarande fråga bland annat följande.

Vad angår det spörsmål om statsbidrag till sinnesslövården, vilket uppkommer, därest icke denna vårdgren helt förstatligas utan i enlighet med det i ämnet framlagda sakkunnigbetänkandet delvis skall handhavas av landsting och städer utanför landsting, må framhållas att statsbidragen till sinnesslöundervisningen i dylikt fall böra givas en sådan storlek, att de kommunala bördorna för detta ändamål bliva mycket begränsade. Statens övertagande av hela kostnaderna för avlöning åt lärarpersonalen vid sinnesslöskolorna i enlighet med de sakkunnigas förslag synes vara en riktig och lämplig åtgärd. Det gäller här fasta utgifter, på vilkas storlek landstingen och städerna icke kunna inverka. De föreslagna byggnadsbidragen till landstingens och städernas sinnesslöundervisningsanstalter, vilka icke torde uppgå till stort mer än en tredjedel av de nuvarande byggnadskostnaderna och som maximerats till hälften av de verkliga kostnaderna, äro däremot enligt beredningens mening alltför låga. De böra utan fara för det kommunala sparsamhetsintresset kunna bestämmas till sådana belopp per nyinrättad vårdplats, som någorlunda motsvara de nuvarande genomsnittliga kostnaderna, och begränsas till en jämförelsevis hög kvotdel av de verkliga kostnaderna. På samma sätt böra driftbidragen till anstalterna, vilka bidrag enligt de sakkunnigas förslag skola liksom för närvarande utgå med fasta belopp per vårdad sinnesslö, motsvarande ungefär en tredjedel av

vårdkostnaderna, utan olägenhet kunna höjas till belopp, som i det närmaste täcka dessa kostnader.

Någon fara för oekonomisk drift torde icke föreligga, även om statsbidragen förhöjas på angivet sätt. Vård av ifrågavarande slag torde överhuvud taget icke komma i fråga annat än i nödvändiga fall, enär vårdbehovet alltid är ganska tydligt framträdande. Då statsbidragen skola utgå med fasta belopp per vårdplats och vårdtagare, inverkar dessutom anstalternas skötsel direkt på landstingens och städernas ekonomi, vilket innebär en garanti mot olämplig hushållning.

I utlåtandena över kommunalskatteberedningens betänkande har frågan om statens förhållande till sinnesslövarlden närmare berörts allenast av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och svenska landstingsförbundet.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om överföring av sinnesslövarlden till staten, dock med reservation för undervisningen och vården av de bildbara sinnesslöa, beträffande vilka 1944 års riksdag beslutat, att de liksom tidigare skulle omhändervhas av landsting och städerna utom landsting.

Svenska landstingsförbundet anför, att starka skäl förelåge för förstärkandet av sinnesslövarlden, men att, då detta efter 1944 års riksdagsbeslut, åtminstone vad anginge de bildbara sinnesslöa, för närvarande icke syntes kunna ske, det vore angeläget, att staten i enlighet med beredningens förslag påtog sig huvudparten av kostnaderna för ifrågavarande vård. I sådant syfte vore det nödvändigt, att staten snarast övertog kostnaderna för lärarlönerna vid sinnesslöskolorna samt helt svarade för vården av de obildbara sinnesslöa, som uppnått 16 års ålder. För dylika sinnesslöa, som ej uppnått nämnda ålder, borde staten lämna ett så stort bidrag, att kostnaderna i huvudsak bleve täckta.

Medicinalstyrelsen slutligen framhåller angelägenheten av att de spörsmål i avseende å sinnesslövarlden, vilka vid 1944 års riksdags behandling av sinnesslövarlden ställdes på framtiden, bringas till lösning så snart omständigheterna det medgiva.

Departementschefen.

Enligt 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa åligger det landsting och städer utanför landsting att draga försorg om att sådana sinnesslöa erhålla undervisning och vård. För sådant ändamål ankommer det å landstinget, respektive staden att ombesörja anordnandet av en centralanstalt med erforderligt antal platser. Centralanstalt skall omfatta upptagningshem för barn, skolhem och arbetshem, med möjlighet till organiserad samverkan med befintliga enskilda anstalter på området. I viss utsträckning beräknas behovet av skolplatser kunna tillgodoses genom inrättande av s. k. externatskolor eller externatplatser i samband med skolhemmen. Genomförandet av 1944 års lag förutsätter emellertid en väsentlig

utökning av den nuvarande anstaltsorganisationen och därmed ökade utgifter för huvudmännen.

Sinnesslövårdssakkunniga, vilkas förslag rörande vårdens organiserande låg till grund för nämnda lag, förordade, att staten borde åtaga sig en ökad andel av utgifterna för vården av de bildbara sinnesslöa genom att helt bestrida kostnaderna för lärarlöner, fränsett löner till de manliga lärarna i slöjd. Skolöverstyrelsen ansåg sig endast kunna tillstyrka, att statsbidraget till lärarlöner skulle utgå med högst 75 procent. Kommunalskatteberedningen uttalade, att därest staten icke helt övertog ansvaret för sinnesslövården, statsbidragens storlek beträffande såväl byggnader som drift borde bestämmas till sådana belopp, att de i det närmaste motsvarade de faktiska genomsnittskostnaderna. Från landsting och städer utanför landsting ha jämväl påyrkats höjda statsbidrag.

I propositionen nr 206/1944 föreslogs, att statsbidrag skulle utgå till uppförande av anstalter för bildbara sinnesslöa. I det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 mars 1944 framhöll jag, att jag vid mitt ställningstagande till de sakkunnigas förslag rörande vård och undervisning av bildbara sinnesslöa ansett skäligt, att staten i väsentligt större utsträckning än för närvarande lämnade ekonomisk medverkan till vårdens finansiering. Jag förklarade mig därvid i stort sett kunna ansluta mig till kommunalskatteberedningens linje. I fråga om byggnadsbidragen fixerades dessa till 4 000 kronor per vårdplats med iakttagande, att bidraget icke fick överstiga 75 procent av de verkliga kostnaderna för platsernas anordnande.

Frågan om driftbidragens storlek, vilken av olika anledningar ansågs böra uppskjutas, synes mig nu böra upptagas till prövning. Jag anser mig härvid i anslutning till mitt nyssnämnda uttalande böra förorda, att staten påtager sig huvudparten av de löpande kostnaderna för vården av de bildbara sinnesslöa, däri inbegripet kostnaderna för löner till föreståndare och lärare. Vad angår sistnämnda kostnader anser jag mig ej kunna tillstyrka, att desamma helt bestridas av statsmedel, utan vill jag ansluta mig till skolöverstyrelsens förslag, att statsbidraget begränsas till $\frac{3}{4}$ av avlöningsförmåner till föreståndare och lärare vid skolhem och med dem samorganiserade arbetshem med undantag för lärarna i manlig slöjd. Om staten sålunda övertager huvudparten av kostnaderna för avlönande av ifrågavarande befattningshavare, bör som villkor härför föreskrivas, att befattningshavarna skola äga åtnjuta avlöningsförmåner enligt av statsmakterna fastställda grunder. I enlighet härmed framlägger chefen för finansdepartementet senare denna dag förslag till lönereglering för nämnda personal, innebärande att befattningshavarnas avlöningsförmåner regleras i huvudsaklig överensstämmelse med de för statens befattningshavare gällande grunderna. Lärarna äro härvid avsedda att inplaceras i 11 lönegraden och

föreståndarna, alltefter anstalternas storlek m. m., i någon av lönegraderna 14, 15, 17, 19, 21 och 23.

I likhet med de sakkunniga förordar jag, att särskilt statsbidrag utgår jämväl för avlönande av föreståndare och lärare vid statsunderstödda epileptikerskolor och med dem samorganiserade arbetshem. Bidragen torde härvid böra utgå efter enahanda grunder som i fråga om anstalterna för sinnesslöa.

Därest statsbidragen till lärarpersonalens löner fastställas att utgå i enlighet med vad jag nu förordat, anser jag tillräckliga skäl ej föreligga att å statsbidragen göra avdrag för den ersättning för tjänstebostad, som personalen kan hava att erlagga till huvudmännen, på sätt statskontoret ifrågasatt.

Enligt kungörelsen (nr 237/1933) angående statsbidrag till driftkostnader vid anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och vid epileptikanstalter utgår bidrag med vissa fixa, i det föregående angivna belopp, vilka äro avsedda att motsvara $\frac{1}{3}$ av de verkliga driftkostnaderna. Enligt de sakkunnigas beräkningar, vilka dock delvis synas vila på ett osäkert underlag, utgöra lönerna till föreståndare och lärare (frånsett lärare i manlig slöjd) för närvarande i genomsnitt 20 procent av samtliga utgifter vid skolhemmen. Vid bifall till mitt förslag, att staten bör bestrida $\frac{3}{4}$ av den kontanta lönen till ifrågavarande befattningshavare, skulle alltså statens andel i de totala driftkostnaderna för skolhemmen komma att uppgå till omkring 50 procent. I fråga om arbetshemmen skulle motsvarande bidrag till lärarlönerna endast i ringa grad medföra en ökning av statens andel i de totala driftkostnaderna, då vid dessa hem nämnda löner utgöra en förhållandevis obetydlig del av driftkostnaderna.

De sakkunniga ha ansett den omständigheten, att staten övertog kostnaden för föreståndare- och lärarlöner, i allmänhet ej böra föranleda någon sänkning av de nu utgående bidragsbeloppen, varvid de hänvisat till behovet av ökat statsbidrag till sinnesslövården i dess helhet. I fråga om externat-skolorna förordar de sakkunniga emellertid, att det nuvarande bidraget slopas med hänsyn till den stora andel av utgifterna vid dessa skolor, som utgöres av löner till lärare.

Under hänvisning till min nyss återopade uppfattning, att staten bör påtaga sig huvudparten av kostnaderna för vård och undervisning av de bildbara sinnesslöa, vill jag för egen del förordar en sådan höjning av de nu utgående statsbidragsbeloppen, att desamma jämte förenämnda lönebidrag komma att i genomsnitt täcka $\frac{3}{4}$ av de totala driftkostnaderna. Av lämplighetsskäl torde bidragen till lärarlönerna böra särskiljas från bidragen till övriga driftkostnader. De förra torde i enlighet med vad som gäller i vissa liknande fall böra utgå med $\frac{3}{4}$ av de styrkta verkliga utgifterna för lönerna, medan de senare bidragen, i varje fall såvitt angår internat-skolorna, torde böra fixeras till vissa fasta belopp, avsedda att motsvara i genomsnitt $\frac{3}{4}$ av övriga driftkostnader.

De totala driftkostnaderna för skolhemmen torde med ledning av nuvarande bidragsbelopp, vilka fastställts så sent som år 1942 med beaktande av den under åren 1939—41 inträffade prisstegringen, kunna beräknas till i medeltal omkring (3×450) 1 350 kronor för elev och år. Detta medeltal torde visserligen ligga i underkant vid jämförelse med nuvarande prisnivå. Då det gäller att bestämma statsbidrag för en längre tid framåt, synes det emellertid motiverat att i huvudsak frånse rådande särskilda prisförhållanden. Med beaktande härav och med ledning av föreliggande material för bedömande av den andel, som kostnaderna för lärarlöner vid skolhemmen utgöra av samtliga driftkostnader vid dessa hem, torde det fasta statsbidraget till sådana hem böra fixeras till 400 kronor per elev och termin. Vid fastställande av bidragsbeloppen till arbetshem torde man i stort sett kunna bortse från de föreslagna statsbidragen till löner till föreståndare och lärare, då utgifterna härför som nämnts utgöra allenast en obetydlig del av driftkostnaderna vid dessa hem. Särskilt bidrag till lärarlöner är för övrigt avsett att utgå allenast för arbetshem, som äro samorganiserade med skolhem. Med hänsyn härtill och då kostnaderna för arbetshemmen torde vara av ungefär samma storlek som för skolhemmen, därest lärarlönerna frånräknas, förordar jag, att bidragen till arbetshemmen jämväl fixeras till 400 kronor per elev och halvår. Från enahanda utgångspunkter torde ävenledes bidragen till upptagningshemmen böra utgå med 400 kronor per elev och halvår. Genom att på detta sätt bestämma de fasta bidragen till enahanda belopp för nu nämnda, i en centralanstalt ingående avdelningar vinnes samtidigt den fördelen, att erforderlig omflyttning av eleverna mellan avdelningarna underlättas.

I betraktande av att utgifterna för andra ändamål än för lärarlöner vid externatanstalterna förete mycket stora skiljaktigheter mellan de olika anstalterna torde bidraget för berörda utgifter till dessa anstalter ej böra bestämmas till ett fast belopp utan i stället utgå med $\frac{3}{4}$ av de styrkta verkliga kostnaderna, varvid bidragsbeloppet emellertid bör maximeras till 100 kronor per elev och termin.

Bidragen till anstalterna för epileptiker, vilka hittills utmätts efter enahanda grunder som bidragen till anstalterna för bildbara sinnesslöa, ehuru de med hänsyn till de högre kostnaderna per vårdad utgått med ett något högre belopp, synas jämväl böra regleras i förevarande sammanhang. Jag vill därvid förorda, att bidragen till dessa anstalter per elev och termin fixeras till 450 kronor för skolhemmen samt till samma belopp för arbetshemmen.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat skulle statsbidragen till anstalter för bildbara sinnesslöa och epileptiker, vilka äro anordnade eller understödda av landsting eller stad utanför landsting (kommunala anstalter), komma att utgå med i följande sammanställning angivna belopp, fränsett bidrag till lärarlöner:

A n s t a l t s f o r m

Bidrag per
halvår o. elev
kronor

Upptagningshem	400
Skolhem för sinnesslöa barn, som icke äro fallandesjuka:	
a) för varje barn, som under lästermin å anstalten eller på dess bekostnad åtnjutit underhåll	400
b) för varje barn, som endast åtnjutit undervisning, <i>högst</i>	100
Skolhem för fallandesjuka barn	450
Arbetshem för sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka	400
Arbetshem för fallandesjuka	450

Till de enskilda internatanstalterna böra bidrag kunna utgå med *högst* nu angivna belopp. Det bör ankomma på den utanordnande myndigheten att i samband med beviljande av statsbidrag tillse, att vårdavgifterna vid de enskilda hemmen jämkas nedåt efter de förhöjda statsbidragen. I den mån vårdavgifter uttagas vid de kommunala anstalterna böra avgifterna jämväl vid dessa anstalter i förekommande fall så jämkas, att desamma jämte statsbidragen ej överstiga de verkliga driftkostnaderna.

Jag tillstyrker vidare de sakkunnigas förslag att slopa den nu gällande bestämmelsen, att endast $\frac{1}{3}$ av omkostnaderna för epileptiker, som utackorderats i familjevård, får täckas med statsbidrag. Anledning att ändra det nu gällande högsta bidragsbeloppet, 150 kronor för halvår, lär för närvarande icke föreligga.

Slutligen vill jag tillägga, att därest det, sedan normala förhållanden inträtt, skulle visa sig, att driftkostnaderna komma att mera avsevärt avvika från de belopp, som legat till grund för beräkningen av nyss angivna statsbidragsbelopp, frågan om bidragens storlek framdeles bör upptagas till omprövning.

De nya grunderna torde böra träda i kraft den 1 juli 1945. I den mån föreståndare eller lärare icke övergå till det avlöningsreglemente, som kan komma att fastställas av statsmakterna, samt till sådan befattningshavare utgående löneförmåner överstiga dem, som skulle ha tillkommit honom enligt nämnda reglemente, bör givetvis statsbidraget till hans avlönande begränsas till det belopp, som skulle ha utgått, därest reglementet varit tillämpligt.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser rörande grunderna för statsbidragens utgående.

Medelsbehovet för budgetåret 1945/46.

I skrivelse den 31 augusti 1944 har *medicinalstyrelsen* hemställt om anvisande av medel för budgetåret 1945/46 till *dels* Bidrag till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, *dels ock* Bidrag till epileptikeranstalter.

Med avseende å medelsbehovet för förstnämnda ändamål erinrar styrelsen om att enligt lagen den 30 juni 1944, nr 477, om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa överinseende över de centralanstalter, vid vilka vården av de bildbara sinnesslöa i huvudsak vore avsedd att meddelas, skulle utövas av skolöverstyrelsen, varför det kunde ifrågasättas, om icke anslag för ifrågavarande ändamål borde utbetalas och disponeras av skolöverstyrelsen. Då emellertid centralanstalter, för vilkas iordningställande som regel fordrades betydande byggnadsarbeten, sannolikt icke i större utsträckning komme att tagas i bruk under budgetåret 1945/46 och då förekommande utbetalningar till skolöverstyrelsen underställde anstalter utan olägenhet syntes kunna verkställas av medicinalstyrelsen, hade styrelsen funnit sig sakna anledning föreslå, att dispositionen av förevarande anslag under budgetåret 1945/46 överflyttades från medicinalstyrelsen till skolöverstyrelsen.

Vid sin uppskattning av medelsbehovet för nämnda budgetår har medicinalstyrelsen räknat med att bidrag skulle utgå enligt för närvarande gällande grunder. Styrelsen uppgiver, att belastningen å anslaget för budgetåret 1943/44, vilket för nämnda budgetår upptagits med 1 600 000 kronor, utgjort 1 635 601 kronor. Med utgångspunkt härifrån och med beaktande att antalet vårdplatser kunde väntas öka med omkring 250, varav 150 skolplatser och 100 arbetshemsplatser, skulle anslaget kunna uppskattas till $(1\,635\,601 + 450 \times 150 + 350 \times 100)$ 1 738 101 kronor, vilket belopp syntes kunna avrundas nedåt till 1 725 000 kronor, eller till ett belopp, som med 75 000 kronor överstiger det för innevarande budgetår anvisade anslaget. Styrelsen har ansett det av styrelsen föreslagna anslagsbeloppet böra förslå jämväl till bestridande av kostnaderna för två särskilda utgiftsändamål, till vilka medel anvisats under innevarande budgetår, nämligen bidrag till dels föreningen för sinnesslöa barns vård för uppehållande av verksamheten vid föreningens seminarium för utbildande av lärarinnor vid skolor för sinnesslöa barn, dels ock allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka för anordnande av en utbildningskurs för vårdpersonal vid sinnesslöanstalterna. Medicinalstyrelsen anser behov föreligga av att nämnda föreningar för berörda ändamål beviljas oförändrade bidrag med 50 000 respektive 3 600 kronor.

Vad angår anslaget till bidrag till epileptikeranstalter, vilket för innevarande budgetår upptagits med 320 000 kronor, har styrelsen anfört, att belastningen å anslaget för budgetåret 1943/44 utgjort 324 907 kronor. Styrelsen har föreslagit, att anslaget för nästa budgetår beräknas i anslutning till den senaste belastningssiffran och alltså upptages till 325 000 kronor. I sistnämnda belopp har inräknats ett extra bidrag å 8 000 kronor till svenska diakonanstalten för en vid Berga vårdhem för fallandesjuka män anordnad klinisk undersökningsavdelning eller ett lika stort bidrag som under en följd av år utgått för detta ändamål.

I förevarande sammanhang torde jag få anmäla en av medicinalstyrelsen

med skrivelse den 27 mars 1945 överlämnad framställning från *svenska diakonsällskapet*, däri sällskapet anhållit om förhöjning av bidraget till nyssnämnda vid Berga vårdhem för fallandesjuka män anordnade kliniska undersökningsavdelning. I framställningen anföres till stöd härför i huvudsak följande.

Alltsedan år 1938 hade sällskapet beviljats ett extra årligt statsbidrag till driften av berörda avdelning. Vid avdelningen hade under dessa år verkställts en ingående medicinsk och neurologisk undersökning såväl av alla de patienter, som intagits å sällskapets egna epileptikerhem, som ock å ett avsevärt antal andra patienter, vilka intagits under kortare tid för specialundersökning antingen från andra vårdanstalter eller direkt från sina hem.

Avdelningen, som bestode av 21 vårdplatser och vore försedd med en fullständig utrustning för alla för ifrågavarande fall förekommande undersökningar, hade en mycket viktig uppgift att fylla som en centralavdelning för specialundersökningar av vårt lands manliga epileptiker. Vidare vore den av stor betydelse för det vetenskapliga forskningsarbetet.

De ökade krav, som sällskapets epileptikervård sålunda ställts inför, hade nödvändiggjort en omorganisation av läkartjänsten vid avdelningen. I samråd med medicinalstyrelsen hade beslutats, att denna tjänst skulle helt omorganiseras efter mönster av läkartjänsten vid statens anstalt för fallandesjuka vid Vilhelmsro med skyldighet för läkaren att vara bosatt vid anstalten. Sedan den 1 april 1943 vore också en överläkare med specialutbildning i psykiatri och neurologi tillsatt. Sällskapets epileptikervård hade därmed fått karaktären av sjukvårdsinrättning och icke endast arbetshem för fallandesjuka.

Av framställningen framgår vidare, att merkostnaderna för klinikens drift jämförda med kostnaderna för driften av ett vanligt arbetshem belöpt sig till 15 760 kronor för år 1943. Sällskapet framhåller i anslutning härtill, att då hittills i extra statsbidrag endast erhållits 8 000 kronor för klinikens drift, hade ett underskott av 7 760 kronor uppstått. Bokslutet för år 1943 utvisade för epileptikervården ett underskott å driften i dess helhet av 15 668 kronor. Denna summa hade visserligen nedbringats med 6 727 kronor, som influtit genom gåvor och donationsmedel, men trots denna inkomst av mera tillfällig art kvarstode alltså ett verkligt underskott av cirka 9 000 kronor.

I yttrande över framställningen den 14 juli 1944 anförde *dåvarande inspektören för sinnesslövärderna Anna-Lisa Annell* att, fränsett berörda undersökningsavdelning, skilde sig den vid anstalten i övrigt bedrivna epileptikervården ej i något väsentligt avseende från vårderna vid andra epileptikerhem. Trots detta låge vårdavgiften 150 kronor högre än vid någon annan epileptikeranstalt. Denna högre avgift vore motiverad dels av de merkostnader, som åsamkades på grund av anstaltens läge i närheten av Stockholm, dels ock av de indirekta förmåner samarbetet med den kliniska avdelningen medförde. Merinkomsten av de högre vårdavgifterna uppginge

till omkring 30 000 kronor årligen. Det förefölle rimligt om av detta be-
lopp 8 000 kronor kunde disponeras för den kliniska avdelningens räkning.
Innan ställning kunde tagas till den begärda ökningen av statsanslaget,
borde därför en undersökning företagas om ej driften vid anstalten kunde
rationaliseras. En förutsättning för att ökat statsbidrag skulle kunna utgå
till detta ändamål syntes dock vara, att anstaltens läkare bleve den för
epileptikervården ansvarige, ej som hittills diakonanstaltens föreståndare,
samt att staten representerades i anstaltens styrelse.

Sedan sällskapet med anledning av vad inspektören för sinnesslövrården
anfört avgivit yttrande i ärendet, har *nuvarande inspektören för sinnesslö-
vrården Assar Ohlsson* i yttrande den 5 februari 1945 tillstyrkt sällskapets
framställning under förutsättning, att läkaren bleve den för epileptiker-
vrården ansvarige och att staten finge en representant i anstaltens styrelse.

Medicinalstyrelsen hänvisar till att styrelsen den 13 februari 1945 för-
ordnat en tjänsteman hos styrelsen att verkställa undersökning, huruvida
genom en omläggning av driften vid anstalten skulle kunna åstadkommas
en besparing, vilken kunde täcka det medelsbehov, för vilket statsanslag
begärts. Som resultat av den gjorda undersökningen hade nämnde tjänste-
man sammanfattningsvis anfört, att driftkostnaderna vid anstalten ej syn-
tes kunna nedbringas i sådan omfattning, att den av sällskapet begärda
höjningen av det nu utgående statsbidraget till driften av undersöknings-
kliniken bleve obehövlig.

Styrelsen har härutöver anfört bland annat:

Styrelsen finner den föreliggande framställningen motiverad med hän-
syn, bland annat, till de ökade kostnader, som äro förknippade med läkar-
vårdens nuvarande organisation. Styrelsen anser, att en återgång till tidi-
gare förhållanden med en läkare, som endast någon gång i veckan be-
sökte anstalten, skulle medföra en allvarlig försämring av anstaltens stan-
dard i sjukvårdsavseende. Risken för en dylik försämring torde få med-
räknas, därest anstaltens ekonomi blir alltför ansträngd.

Vad angår de med driften av sällskapets anstalter förenade kostnaderna
håller medicinalstyrelsen före, att den numera framlagda redogörelsen
visar, att några egentliga besparingar knappast stå att vinna och att under-
skott på driften redan föreligger.

Vad slutligen beträffar förslaget, att såsom villkor för ett ökat statsbidrag
skulle stadgas, att staten tillsatte en representant i anstaltens styrelse och
att läkaren bleve den för epileptikervården ansvarige finner medicinalsty-
relsen sig, med hänsyn till att diakonsällskapets styrelse förklarat sig intet
ha att erinra häremot, kunna utgå från, att dessa villkor uppfyllas utan
att formlig föreskrift därom meddelas.

Under hänvisning härtill har styrelsen tillstyrkt sällskapets framställ-
ning.

Departements-
chefen.

I det föregående har jag förordat en uppdelning av statsbidragen till an-
stalter för bildbara sinnesslöa och epileptikeranstalter sålunda, att bidrag
skulle utgå med dels 75 procent av kostnaderna för löner till de förestån-

dare och lärare, vilkas löner nu äro avsedda att regleras, dels ock med vissa tidigare angivna belopp till övriga driftkostnader. Beräkningen av medelsbehovet för nästa budgetår torde därför böra ske med beaktande av nämnda uppdelning. I avsaknad av någon erfarenhet rörande medelsbehovet enligt de nu förordade statsbidragsgrunderna torde beräkningen allenast kunna bli approximativ.

Vad angår medelsbehovet till bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa synes, såvitt angår bidragen till löner till lärarpersonalen, den av de sakkunniga gjorda beräkningen kunna läggas till grund. Enligt nämnda beräkning skulle, därest staten helt övertog kostnaderna för nämnda löner, utgifterna härför med den omfattning anstaltsorganisationen hade vid tidpunkten för framläggandet av de sakkunnigas betänkande belöpa sig till i runt tal 900 000 kronor, fränsett erforderliga belopp för rörligt tillägg och kristillägg. Därest nämnda tillägg beräknas till 300 000 kronor, skulle således totala lönekostnaderna bli 1 200 000 kronor för år. Om, såsom av mig förordats, staten bestrider $\frac{3}{4}$ av sistnämnda utgifter, skulle statens kostnader härför belöpa sig till 900 000 kronor för år.

Vad angår statsbidragen till övriga driftkostnader innebära de föreslagna bidragsbeloppen i det närmaste en fördubbling av de nu gällande. Medicinalstyrelsen har uppskattat medelsbehovet för nästa budgetår enligt gällande bidragsgrunder till 1 725 000 kronor. Vid tillämpning av de nya grunderna synas bidragen approximativt kunna beräknas till 3 000 000 kronor för år. För statsbidrag till anstalter för bildbara sinnesslöa för nästa budgetår skulle således erfordras ett anslag av tillhoppa 3 900 000 kronor. Med hänsyn till att bidragen äro avsedda att liksom för närvarande utbetalas halvårsvis i efterskott och alltså bidragen för senare hälften av budgetåret utbetalas först under nästa budgetår torde det vara tillräckligt att för budgetåret 1945/46 upptaga anslaget till 2 800 000 kronor. Härvid har beräknats ett belopp av förslagsvis 450 000 kronor för bestridande av de på budgetårets första hälft belöpande bidragen till lärarlöner. För budgetåret 1945/46 torde från anslaget få utgå bidrag med samma belopp som för innevarande budgetår till *dels* föreningen för sinnesslöa barns vård för uppehållande av verksamheten vid föreningens seminarium för utbildande av lärarinnor vid skolor för sinnesslöa barn, *dels ock* allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka för anordnande av en utbildningskurs för vårdpersonal vid sinnesslöanstalterna. Anslaget, som i gällande riksstat benämnes Bidrag till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, torde hädanefter böra benämnas Bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa.

Anslaget till bidrag till epileptikeranstalter har av medicinalstyrelsen med tillämpning av nuvarande bidragsgrunder beräknats till 325 000 kronor för nästa budgetår. De av mig i det föregående för-

ordade bidragsbeloppen innebära i förhållande till de nu gällande beloppen en höjning av statsbidragen till nära det dubbla. På grund härav torde, sedan de nya grunderna trätt i kraft, medelsbehovet för budgetår kunna uppskattas till i runt tal 600 000 kronor. Då statsbidrag till avlönande av föreståndare och lärare för nästa budgetår endast torde komma att utgå till en anstalt av här avsett slag, torde det vara tillräckligt att beräkna bidragen härtill till 20 000 kronor. Med beaktande av att liksom i fråga om anstalterna för bildbara sinnesslöa statsbidragen till epileptikeranstalter äro avsedda att utbetalas halvårsvis i efterskott, torde det vara tillräckligt att upptaga anslaget till ett belopp av 450 000 kronor. Härav räknar jag med att cirka 10 000 kronor behöva disponeras för bidrag till lärarlöner vid nyssnämnda anstalt.

Vidkommande svenska diakonsällskapets framställning om ett från 8 000 till 15 000 kronor förhöjt bidrag för den vid Berga vårdhem för fallandesjuka män anordnade kliniska undersökningsavdelningen framgår av utredningen i ärendet, att de särskilda kostnaderna för ifrågavarande avdelning stigit avsevärt, sedan bidrag första gången lämnades för avdelningens verksamhet. Bidraget har emellertid hittills ej undergått någon förhöjning. Den undersökning, som medicinalstyrelsen låtit anordna rörande möjligheterna att åstadkomma besparingar vid sällskapets epileptikeranstalt i dess helhet, synes vidare utvisa, att driftkostnaderna vid anstalten icke kunna nedbringas i sådan omfattning att den av sällskapet begärda ökningen av statsbidraget därigenom skulle bliva obehövlig. På grund härav och då vårdavgiften vid Bergahemmet redan nu betydligt överstiger motsvarande avgift vid övriga epileptikerhem vill jag ej motsätta mig en förhöjning av det extra statsbidraget. Av nämnda undersökning framgår emellertid icke, huruvida hela det begärda beloppet, 15 000 kronor, kommer att erfordras efter vidtagande av möjliga besparingar. Jag förordar därför, att riksdagens bemyndigande utverkas för Kungl. Maj:t att till sällskapet för nästa budgetår utgiva statsbidrag med högst 15 000 kronor samt att bidragets närmare fixerande får bli beroende av den ytterligare utredning, som kan åvägabringas. Som villkor för ökat statsbidrag bör gälla, att läkaren blir ansvarig för epileptikervården och att staten erhåller en representant i anstaltens styrelse. Det för det nu utgående statsbidraget gällande villkoret, att vid avdelningen skall mottagas patienter även från andra epileptikeranstalter enligt anvisningar, som inspektören för sinnesslövrården må meddela, bör alltjämt äga tillämpning.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. godkänna de ändrade grunder för statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa samt för fallandesjuka, som av mig förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1945;

II. medgiva, att till svenska diakonanstalten må — utan hinder av gällande bestämmelser om statsbidrag till epileptikeranstalter — för tiden från och med den 1 juli 1945 till och med den 30 juni 1946 utgå ett extra statsbidrag med högst 15 000 kronor för en vid Berga vårdhem för fallandesjuka män anordnad klinisk undersökningsavdelning, på villkor, bland annat, att vid densamma mottagas patienter även från andra epileptikeranstalter enligt anvisningar, som inspektören för sinnesslövhärderna må meddela;

III. å driftbudgeten under femte huvudtiteln för budgetåret 1945/46 anvisa

dels till *Bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa* ett förslagsanslag av kronor 2 800 000;

dels ock till *Bidrag till epileptikeranstalter* ett förslagsanslag av kronor 450 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Hammar.
